

voorbereiding van een speciaal nummer ontbrak en nu gelukkig niet.

Het spreekt vanzelf, dat in één of enkele artikelen geen levensbeeld van Bavinck kan worden ontworpen.

Had ik op mij genomen Bavinck te schetsen in zijn betekenissen voor ons kerkelijk leven, zoo kon ik daarover slechts een enkele opmerking maken.

Laat mij daarom mogen verwijzen naar wat ik later over Bavinck publiceeren zal.

Voor den aandrang van den uitgever ten Have ben ik gewicht om onzen Bavinck meer ten voete uit te teekenen en tevens naar mijn vermogen anderen in zijn gedachtenwereld rond te leiden.

Dit stukske dient alleen om uiting te geven aan de overtuiging, die bij ons allen leeft: er is een groote in Israël gevallen.

Spreekt dit artikel van menschebewondering, de Heere verbiedt dit niet. Het zou niet oorbaar zijn, staande aan het graf van dezen leidman des volks, reeds aan kritiek het woord te geven.

Zij er dan rouw in ons hart, wijl God ons Gereformeerde volk opnieuw zoo zwaar beproefde. HEPP.

UIT DE SCHRIFT.

Maran-atha.

Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd en heeft Hem een naam gegeven, welke boven alle naam is, opdat in den naam van Jezus zich zou buigen alle knie dergenen, die in den hemel en die op de aarde zijn en alle tong zou belijden, dat Jezus Christus de Heere is tot heerlijkheid Gods des Vaders.

Epil. 2:9-11.

..... Wat zou een Christus ons baten, die alleen voor ons gestorven was en niet ook voor ons leefde en bad en ons ten goede voor Gods aangezicht verscheen? Maar Hij, die neder gedaald is, is dezelfde ook, die opgevaren is verre boven alle hemelen, opdat Hij alle dingen vervullen zoude. Wat Hij verwierf, past Hij ook toe. Wat Hij begon, voleindigt Hij. Hij rust niet en mag niet rusten, voordat Hij zijn volk heeft zalig gemaakt en hemel en aarde heeft vernieuwd.

Maran-atha, de Heere komt. Hij komt weder, allereerst om zijns zelfs wil. Zijn naam, zijn ambt, zijn eer is er mede gemoeid. Hij komt weder, om het aan de gansche wereld te toonen, dat Hij de waarachtige, de volkomene Zaligmaker is; dat Hij zalig maakt, niet in naam, maar in der daad; dat niemand ze uit zijne hand heeft gerukt of rukken kan; dat Hij gisteren en heden dezelfde is en in der eeuwigheid.

Hij komt weder om met vlammend vuur wrake te doen over alle degenen, die God niet kennen en zijn evangelie ongehoorzaam zijn; maar ook om verheerlijkt te worden in zijne heiligen en bewonderd te worden in allen, die gelooven; om door alle schepselen erkend en gehuldigd te worden als de Heer, de eenige en waarachtige Heer, tot heerlijkheid Gods des Vaders.

Op eenheid van belijdenis loopt dus de geschiedenis der wereld uit. Eenmaal zullen engelen en duivelen, rechtvaardigen en goddeloozen samenstemmen in de erkenning, dat Christus de eeniggeboren Zoon des Vaders en dies de Erfgenaam aller dingen is. Dan zal alle knie zich buigen en alle tong belijden, dat Jezus Christus de Heer is.

Thans kan die belijdenis weersproken en tegengestaan worden. Want zij heeft eene wereld van onzienlijke dingen tot inhoud. Om haar waarheid in te zien, is het geloof van noode, dat een vaste grond is der dingen, die men hoopt en een bewijs der zaken, die men niet ziet. Wij wandelen door geloof en niet door aanschouwen. De wereld, die alleen met het zienlijke rekt, kan de gemeente tegenspreken, haar geloof dwaasheid achten, en hare hope voor een droombeeld houden. Zelfs is de schijn tegen ons. Want van den dag, dat de vaders ontslapen zijn, blijven alle dingen alzoo, gelijk van het begin der schepping, zoodat de spotters vragen kunnen: waar is de belofte zijner toekomst?

Maar er komt verandering, Maran-atha. Johannes zag in een gezicht den hemel geopend, en zie, een wit paard, en die daarop zat, was genaamd Getrouw en Waarachtig, en Hij oordeelt en voert krijg in gerechtigheid. En zijne oogen waren als eene vlamme vuurs, en op zijn hoofd waren vele koninklijke hoeden; en Hij had eenen naam geschreven, dien niemand wist dan Hij zelf. En Hij was bekleed met een kleed, dat met bloed geverfd was en zijn naam wordt genoemd het Woord Gods. En de heillegers in den hemel volgden Hem op witte paarden, gekleed met wit en rein fijn lijnwaad. En uit zijnen mond ging een scherp zwaard, opdat Hij daarmee de heidenen slaan zoude. En Hij zal ze hoeden met een ijzeren roede, en Hij treedt den wijpersbak van den wijn des toorns en der granschap des almachtigen Gods en Hij heeft op zijn kleed en op zijn dij dezen naam geschreven: Koning der koningen en Heere der heeren.

Als Christus alzoo in heerlijkheid verschijnt, zal niemand Hem kunnen weerstaan. Allen zullen Hem zien, ook zij, die Hem doorstoken hebben. Zij zullen Hem zien met hunne eigene lichamelijke oogen, en geen ongelooft, geen twijfel zal meer mogelijk wezen. Dan zullen alle schepselen het moeten erkennen, dat Christus de Heer is, zij zullen het moeten erkennen, zoo niet vrij, dan gedwongen, indien niet gewillig, dan onwillig, hetzij met of tegen hun zin. Van den troon in het midden des hemels af, door al de kringen der schepping heen, tot in de diepte van den afgrond toe zal er maar één stem weerklinken: Christus de Heer! En alle schepselen saam zullen de knie buigen voor Hem, die wel diep is vernederd en aan een kruis is gestorven, maar die ook uitermate is verhoogd en gezet is op den troon van het heelal aan 's Vaders rechterhand.

Welk eene toekomst, welk een schouwspel! De gansche schepping op de knieën voor Jezus! En op aller lippen de ééne, korte, tot haar uitgangspunt terugkeerende, maar toch alles bevattende, thans door velen gemaakte, maar dan door allen erkende belijdenis, dat Christus de Heer is, tot heerlijkheid Gods des Vaders!

Kom, Heere Jezus, ja kom haastelijk!

Die overwint, die zal bekleed worden met witte kleederen. En Hij, die de zeven Geesten Gods heeft en de zeven sterren, zal zijnen naam geenszins uitdoen uit het boek des levens en Hij zal zijnen naam belijden voor den Vader en voor zijne engelen.

(Uit: „De offerande des Lofs" van Dr H. Bavinck).

Bavinck's betekenissen voor het Politieke en Sociale leven.

Het was in het najaar van 1907.

Te Amsterdam werd een buitengewone deputatenvergadering gehouden, en op die vergadering droeg prof. Bavinck, die tijdens het ministerschap van Dr. Kuyper, als voorzitter van het Centraal-Comité was opgetreden, het praesidium weer over aan den „grooten leider". En bij die gelegenheid sprak de thans ontslapene onder meer ook deze woorden: „Wel is mij gedurende eenigen tijd de leiding der partij toevertrouwd, en wel verlaat ik thans den voorzitterstoel, opdat gij er weer plaats in zult nemen, doch feitelijk is de leiding van ons anti-revolutionaire volk nooit uit uw handen geweest. Gij waart het, die stuur en richting bleef geven, en gaarne ruim ik weer voor u de plaats, die u iure suo toekomt".

In deze woorden, die ik uit mijn geheugen weertielde terzamen met één trek geteekend. Hij was niet de leider onzer partij. De generaalslag lag niet in zijn handen. Een strijd, zooals Kuyper voerde, is door hem niet geworfeld. Een andere taak had de Heere hem toevertrouwd, en nimmer heeft hij voor ons anti-revolutionair volk die betekenis gehad, als de „grootste voortrekker", wiens verschijden wij bij Bavinck's sterven opnieuw diep gevoelen.

Doch in het gememoreerde woord van Bavinck ligt meer.

Daaruit spreekt ook zijn bescheidenheid.

Een bescheidenheid, die wel eens in een goeden zin overdreef, want, al is het dat niet Bavinck, maar Kuyper op het staatkundig erf den toon aangaf, ook van den eerste is machtige bezieling en niet geringe invloed uitgegaan. Hij, wiens universele blik heel het leven overzag, en die, als echt-gereformeerde op elk terrein onderwerping aan Gods ordinantiën eischte, kon ten opzichte van de politieke vraagstukken niet zwijgen, en hij heeft met ons anti-revolutionair volk meegeworfeld voor het recht des Heeren, en in dien strijd in de voorste reijen gestaan. Ik breng slechts in herinnering zijn arbeid als lid van het Centraal-Comité. Ik denk aan de bereidwilligheid, waarmee hij in 1905 Kuyper's plaats innam. Ik noem zijn deputaten-rede over Christelijke en Neutrale Staatskunde, en wijs op het vele en zeer vele, wat hij als lid der Eerste Kamer verricht heeft.

God schonk in hem ons een onwaardeerbare schat.

Ook aan onze politieke zaak heeft hij zijn krachten gegeven, en al dreigden enkele jaren geleden, toen de brochure over Leider en Leiding verscheen, donkere wolken, en al jubelde de vijand reeds van scheuring in onze partij, die wolk is afgedreven, en naar mijn heilige overtuiging zal Bavinck zelf het meest dankbaar geweest zijn, dat de Heere die breuk genadig verhoed heeft.

Over Bavinck's sociale betekenissen zou veel te schrijven zijn.

Reeds op het Eerste Christelijk-Sociaal Congres wees hij in een magistraal betoog de lijnen aan, waarin onze actie zich bewegen moest, en sinds dien heeft hij telkens en telkens zijn licht over de maatschappelijke vraagstukken laten schijnen. Vooral heeft hij zich ingelaten met het vrouwen-vraagstuk, en op het Tweede Christelijk-Sociaal Congres was hij dan ook de aangewezen man om te refereeren over de positie van de vrouw in het maatschappelijk leven. En... welk een breede visie gaf hij ons op al deze vragen! Wat plaatste hij ons op hooger niveau! Hoe is hij altoos met heiligen ernst opgekomen tegen de

levensverzakelijking onzer dagen, en met welk een geesdrift riep hij patroon en arbeider toe, eerst Gods koninkrijk te zoeken!

Zoo zou ik kunnen voortgaan.

Veel zou ik nog kunnen zeggen over zijn arbeid op het terrein van opvoeding en onderwijs, doch dit ligt buiten mijn bestek, en... waar moest ik eindigen?

Nu is Bavinck heengegaan.

God nam hem weg.

In dagen, waarin we wandelen tusschen tal van vraagstukken, die om een oplossing roepen, en in een tijd, waarin we onze groote mannen niet missen kunnen.

Waarom slag op slag?

Gods weg is in het heiligmom.

En omdat Hij regeert en Hij Zich nooit vergist, zeggen we ook bij Bavinck's graf: De Heere heeft gegeven; de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd! K. D.

Bavinck's betekenissen voor de Natuurwetenschappen.

Het valt mij zeer zwaar, de pen op te nemen om de verdienste van Bavinck te schetsen. De ontroering toch, die thans ons allen vervult, is van zulk een persoonlijke aard, dat het schier ontheiligend is om met vele woorden deze stemming te verbreken. Wat wij zeggen kunnen, is bovendien zooveel armer en knuller, dan het beeld, dat in onzen geest leeft.

Bij het graf van een vriend zou men liefst zwijgen.

Maar toch wil ik trachten om den lezer een indruk te geven van de groote betekenis, die Bavinck heeft voor de ontwikkeling van de natuurwetenschap. Hij was eigenlijk de eerste onder ons, die begreep, welk een taak de Christen op het gebied van de natuurwetenschap heeft, maar ook omgekeerd welk een invloed de kennis der natuur op het overdenken, het verklaren der Schrift kan uitoefenen.

Wat Bavinck hierover gedacht, gesproken en geschreven heeft, zal ik hier niet in een verkorten vorm trachten weer te geven.

Wie het waarlijk weten wil, leze de heldere geschriften van Bavinck zelf en vergenooge zich niet met een overzicht of nitreksel.

Maar met nadruk wil ik erop wijzen, dat de betekenis van deze vele en schoone boeken niet alleen in hunnen feitelijken inhoud bestaat, maar bovenal in de heerlijke persoonlijkheid van den schrijver zelf, die ons op elke bladz. tegemoet treedt.

Dit is de grootste betekenis van Bavinck voor de natuurwetenschap, belangrijker dan welke denkbeelden of thesen ook, dat hij door zijne persoonlijkheid en door de wijze van zijn denken ons demonstreerde wat de diepste grondslag moet zijn voor een gezonde ontwikkeling dezer wetenschappen. Een echt Christen, bescheiden en eenvoudig, waarheidslievend en eerlijk, betrouwbaar en liefderijk, God liefhebbende en Hem in Christus zoekende meer dan de menschen, meer dan een partij, een kerk, een traditie of wat dan ook.

Alles was voor Bavinck middel. Schrift en natuur, wetenschap en kunst, kerk en universiteit, maatschappelijk en persoonlijk leven, alles had voor hem waarde om God in Christus te zoeken, te prijzen en te danken. Daarom was Bavinck zulk een waarachtig Christen, daarom toonde hij in diepe verontwaardiging tegen ieder, die in den naam van Christus, niet Hem, maar lagere doeleinden najoeg.

Welnu, dit is Bavinck's onschatbare waarde en dit zullen wij jongeren, zijn leerlingen diep in ons hart als een rijkdom meedragen in ons leven, als een kracht in onzen arbeid, dat hij ons de juiste levenshouding tegenover de wetenschap der natuur heeft geleerd en getoond.

Denkbeelden wijzen zich met den tijd, alle menschelijke en dus onvolmaakte arbeid is aan verandering onderhevig en hoe belangrijk ook Bavinck's gedachten voor onzen tijd mogen zijn, hun blijvende waarde ontleenen zij niet alleen aan den inhoud, maar vooral aan het feit, dat zij voortdurend wijzen op de persoonlijkheid, die ze voortbracht.

Wanneer Bavinck een zijner lievelingsdenkbeelden ontvouwd, hetzij de onderscheiding tusschen natuurwetenschap als feitenkennis en als wijsgeerige verwerking der feiten, hetzij de betekenis van de kenleer voor de natuurwetenschap, hetzij de immanentie Gods in de natuur, hetzij de verhouding van Schriftuur en natuur, dan luisterden wij niet meer dan gewonen aindacht, met devotie. Altijd was dit zoo, bij openbare redevoeringen, in den kring van hoogleeraren, onder studenten.

Nooit vergeet ik den indruk van zijn spreken in een conferentie van oud-jeden der Nederlandsche Christen Studenten Vereeniging, welke zoo ten volle Bavinck's sympathie had. Toen hebben wij meer dan ooit gevoeld, wat Bavinck ons, natuuronderzoekers, te zeggen had. Hij gaf ons geen nieuw systeem van wijsbegeerte der natuur, hij drong ons geen traditioneele opvattingen op, al gevoelde hij zelf veel voor de scholastische natuurphilosophie. Hij sprak niet in snorkende zinnen en schijngeleerdheid, die hij verafschuwde.

Maar hij wees ons in heiligen ernst op de zwakte en gebrekkigheid van ons menschelijk kun-

nen en kennen, op de onmogelijkheid om naar eer en geweten thans reeds een afgerond systeem van Christelijke natuurwetenschap te geven, op de moeizame studie en den langen tijd, die voor den groei van zulk een systeem noodig is; op het waardelooze van onrijpe conclusies aan de schrijftafel gemaakt, op den dringenden eisch om zelf de natuur te doorzoeken, op het feit, dat de Schrift geen leerboek voor de natuurwetenschap is, op de relatieve waarde ook van het werk van anderen, boven alles echter op de waarachtigheid van Gods openbaring in de Schrift en in de natuur. Graaft dieper, weest eerlijker! dat was de levensles van Bavinck aan ons. Dit was alles niet volkomen nieuw, maar nieuw was het om het zóó te hooren zeggen, nieuw, voor velen van ons, was de atmosfeer van eenvoud en nederigheid, van ernst en liefde, waarin alle strijd, alle verdachtmaken en neerhalen van anderen afwezig was.

De idee, dat de harmonie tusschen geloof en wetenschap in de eenheid der menselijke persoonlijkheid kan worden teruggevonden, was in Bavinck verwerkelijk.

Hij leerde niet alleen een systeem te zoeken, maar het ook te beleven.

Hij heeft ons natuuronderzoekers vele vragen onbeantwoord gelaten, maar hij heeft ons toch den weg gewezen, dien wij, op God vertrouwend, gaan moeten. Beter het niet weten te beken, dan onwaar te zijn, beter een probleem te laten staan, tot latere geslachten misschien een oplossing zien, dan het klare beeld der natuurfeiten te vertroebelen of een gewrongen redeneering te aanvaarden.

Bavinck is uit ons midden weggenomen. Hij was onze grootste geleerde, vol „wijsheid, die van boven is, die is ten eerste zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezellig, vol van barmhertigheid en van goede vruchten, niet partijdig oordeelende en ongeveinsd" (Jac. 3:17).

Bavinck was geen volksleider, maar God geve, dat de herinnering aan zijn persoonlijkheid in ons volk moge blijven leven als het toonbeeld van den waren Christengeleerde.

Doorn, 29 Juli 1921.

F. J. J. B.

Prof. Dr. H. Bavinck en de Buitenlandsche Kerken.

Onder de vele uitnemende mannen, die onze kerken hebben gediend, maar van origine toch van over de grenzen kwamen, afstammende van het kloek geslacht der „Afgescheidenen" uit de Graafschappen Bentheim en Oost-Friesland, uit de Buitenlandsche kerken, die naar elke Generale Synode haar vertegenwoordigers zonden, was Bavinck de grootste; en gelijk hij door zijn forsche breede figuur „hooger dan al het volk was, van zijnen schouder en opwaarts", alzoo stak hij uit boven alle die andere zonen van den stam der oude Tubanten, die tot zoo rijken zegen zijn geweest in de Christelijke Gereformeerde Kerk, wier zoons en kleinzons, thans verdubbeld in getale, de Gereformeerde Kerken hier of in 't verre Westen dienen.

Door het lot, tot tweemaal toe geworpen, werd de zeer jeugdige en scrupule jongeling Jan Bavinck, de vader van den professor, aangewezen om naar de opleidingsklasse te Hoogeveen gezonden te worden, alwaar onder leiding van Ds Walter Kok, wien men andere behulpzels had toegevoegd, tal van jonge mannen werden gekweekt voor de Evangelie-bediening. Met dien vader had de zoon gemeen de scrupule en hoogst bescheiden natuur, het binnelijk karakter, het teedere hart kloppende in die breede borst; het helder denken in dat machtig hoog gewelfd hoofd.

Breed van hoofd en borst, was hij ook breed en wijd van blik. De schoonheid en kracht waarmede de Schrift het volstrekte universalisme van het Christendom uitsproekt, greep hem aan. De geestelijke gemeenschap, die naar de brieven van den Apostel Paulus bestond tusschen de verschillende gemeenten, werd door hem in haar innigheid gevoeld. De heerlijkheid van de katholieciteit der Kerk werd door hem geschouwd. Met het geweldig enthousiasme, dat hem vooral op jongeren leeftijd eigen was en ons studenten adremlous deed luisteren, waarbij eerst oog en oor wijd opengingen, en daarna de mond zich opende en wij een en al oog en oor waren, sprak hij van de aangrijpende schoonheid van de katholieciteit der kerk, gelijk de Schriften ze ons teekenen en de eerste gemeenten ze ons toonen. Dan hoorden wij van zijn machtig welsprekende lippen, hoe, wie zich in den engen kring van een kerkje of conventikel opsluit, die schoonheid niet kent en haar kracht en vertroosting nooit in zijn leven heeft ervaren; dat zulk een te kort doet aan de liefde des Vaders, aan de genade des Zoons en aan de gemeenschap des Geestes, zich zelve berooft van geestelijke schatten, die door geen meditatie of devotie kunnen worden vergoed, en zijne ziel verarmt; maar dat wie uitziet naar buiten over die ontelbare schare heen, welke uit alle volk en in alle land en in elken tijd door het bloed des Zoons is gekocht, wie gevoelt wat krachtige versterking des geloofs, wat wondere vertroosting in 't lijden het is, zich één te weten met heel die strijdende kerk, welke van het begin tot

het einde der wereld uit het gansche menselijke geslacht wordt vergaderd, dat die niet eng van hart kan zijn, in zijne ingewanden niet nauw kan blijven.

Dan, als hij zóó sprak, dan zette dat warm kloppend harte in die breede borst zich wijd uit om er in te bergen allen van welken naam, tong, kleur of natie zij waren, die onzen Heere Jezus Christus belijden als hunnen eenigen Zaligmaker.

Hij toonde door diezelfde liefde zijns harten tegen haeretici en schismatici, die de eenheid der leer en de eenheid der kerk verbraken en afdroeven op den stroom van het meest willekeurig subjectivisme.

Hij had met een Augustinus lief de katholieciteit der Kerk met al de liefde zijner ziel.

Dan hoorden de afgescheidene studenten uit den breeden mond van dezen afgescheiden Hoogleraar: „reeds Calvijn maakte de onderscheiding tusschen fundamentele en niet-fundamentele geloofsartikelen om niet elke separatie, ook straks weer van de door hem gereformeerde kerken te wettigen. Eenige rekbaarheid in de zuiverheid van de bediening des Woords móet op Protestantsch standpunt wel aangenomen worden, wijl anders schier alle gemeenschapsleven onmogelijk worden zou en het seculisme op de schriklijkste wijze zou worden gevoeld".

Met hart en ziel was Bavinck een zoon der Scheiding. Zonder twijfel, zoo sprak hij eenmaal, hebben de vrije kerken de belofte der toekomst; op deze ééne voorwaarde slechts, dat zij de katholieciteit bewaren van het christelijk geloof en van de christelijke kerk. Maar met den gloed der heilige overtuiging keerde hij zich tegen alle labadistische en methodistische praktijken en doopersche neigingen. „In plaats van wijd en ruim den blik over de kerken te laten weiden, tusschen het valsche en ware te onderscheiden, en om het kaf het koren niet voorbij te zien, worden met één woord zonder meer alle kerken valsch verklaard, alle geloovigen tot afscheiding opgeroepen, en de scheiding zelve dikwerf verheven tot een artikel des geloofs." Aldus slingerde hij het eene verwijt na het ander naar het hoofd van het sectewezen. Daardoor zag hij dat het kerkelijk bewustzijn geheel zou uitslijten en wegsterven. Dat achtte hij een donkere schaduwzijde van het Protestantisme. Wij mogen, zoo riep hij dan uit, als hij met steeds stijgenden climax zijn heldere en meestal korte zinnen regelmatig opbouwde tot een machtig stuk, wij mogen geen secte zijn, wij mogen het niet willen wezen, en wij kunnen het niet zijn, dan met verloochening van het absoluut karakter der waarheid.

Het was een gelukkige kousje, toen de eerste Generale Synode van de Gereformeerde kerken in '92 te Amsterdam vergaderd, aan de Prof. Bavinck en Wielenga, die een reis naar Amerika zouden maken, introductiebrieven verleende aan de Gereformeerde kerken in Amerika, tevens met het verzoek om aan de Presbyteriale Alliantie, die in dat jaar te Toronto in Canada zoude vergaderen, den dank der kerken over te brengen voor hare Deputatie, en om zich voorts te vergewissen omtrent den grondslag en de zuiverheid van het Presbyteriaal en Confessioneel karakter der aangesloten kerken.

Prof. H. Bavinck sprak met gemakkelijke de moderne talen, en daaronder ook het Engelsch. De zeer ouden onder onze predikanten en Hoogleraren hebben mij meer dan eens met eenigen trots verteld, dat Prof. S. van Velzen in het Latijn oordeelde tot de Schotsche afgevaardigden. Wij herinneren ons hoe streelend het voor ons was, toen wij in de Aula te Kampen in eens van Bavinck met de grootste gemakkelijke een toespraak in het Engelsch hoorden, gericht tot den toenmaligen secretaris van de Presbyteriale Alliantie Rev. G. D. Matthews, D. D. Een student voelt zichzelf geëerd door den roem en de geleerdheid van zijn Professor en zulk eenen heeft hij door den regel lief!

In de eerste zitting van de Synode, het volgend jaar te Dordrecht gehouden, brongt Bavinck dan een verslag uit mede namens zijn mededeputaat Prof. Wielenga van hun bezoek aan het „Concilie" te Toronto. Hij deelt daarin mede, dat zij op dat Concilie aangename dagen hebben doorgebracht, niet alleen omdat de ontvangst hartelijk en gastvrij was, doch ook wijl de werkzaamheden van die vergadering belangrijk waren. Uit alle deelen der wereld waren afgevaardigden, ten getale van 290, van Gereformeerde kerken aanwezig. In het geheel werden 56 referaten uitgebracht. Tot zijn spijt was er weinig tijd voor vrije discussie. De heldere en scherpsinnige geleerde geeft in zijn sober verslag duidelijk en met weinige woorden te verstaan, dat hij het karakter dezer vergadering in haar weinig scherpe belijndheid heel goed heeft doorzien. Maar hij, die nooit gewoon was het contra evenredig breed uit te meten tegenover het pro, of dit laatste op minder edele wijze weg te mofelen of te verzwijgen, doet met eenige voorliefde uitkomen, dat ook de strengst Gereformeerde kerken niet alleen vollen toegang tot de Alliantie hebben, maar ook volle vrijheid genieten om door hare afgevaardigden op deze Concilies voor hare confessie op te komen. Toetreding verplicht in geen enkel opzicht tot verlaten of verzwakking

van zijn standpunt. De Alliantie is veeleer geneigd, al ware het alleen voorzichtigheidshalve en uit zucht tot zelfbehoud, om elke sanctie van eene afwijking van de Gereformeerde confessie te voorkomen. Ter wille van enkele Gereformeerde kerken, die in de openbare Godsdienst oefeningen van geen gezangen gebruik maken, werden op het Concilie alleen Psalmen gezongen. Bavinck voorzie wel, dat de Alliantie op haren verderen weg moeilijkheden zal ontmoeten, maar hij acht dat zij zulk een schoone gedachte belichaamt, dat het jammer zou zijn indien zij spoedig roemloos zou ondergaan. Hij gaat dan aldus voort: „zij kweekt een besef van saamhoorigheid, van broederschap tusschen de Gereformeerde kerken onderling en toont haar eenheid en hand tegenover de wereld. Hare vergaderingen brengen uit alle deelen der wereld broederen samen en geven hun gelegenheid, om elkander te ontmoeten, te leeren kennen, te dienen met de gaven, die aan elke kerk onderscheidenlijk zijn toebetrouwd. Hare werkzaamheden zijn er op ingericht, om de verschillende kerken meer en meer de dure roeping te doen verstaan, waartoe zij in deze eeuw geroepen zijn en daarbij elkander raad en steun, sympathie en toegenegenheid te bieden in dezen strijd. Haar arbeid was dan ook tot nog toe niet ijdel in den Heere. Zij won veler liefde, bleek in een behoefte te voorzien en besloot daarom met aller instemming tot een volgende samenkomst in Glasgow in 1896".

Uit dit rapport spreekt Bavinck, juist zooals hij dacht en was. Deze is dezelfde, die een paar jaar te voren bij de overdracht van het rectoraat aan de Theol. School een heerlijke rijke rede hield over de katholieciteit van Christendom en Kerk.

Van Bavinck kan men ook niet zeggen, gelijk van Kuyper werd geschreven: he schrank from association with our Alliance.

Bavinck was ook geen Kuyper!

Twee groote mannen! Elk met eigen karakter, met eigen gaven. Er is een menigermatig genade Gods!

In het verslag ter Synode uitgebracht, vinden wij niet vermeld, dat ook hij op dit Concilie heeft gesproken. Ook hierin komt weer het binnelijk karakter uit van dezen grooten geleerde. Zeker, Bavinck heeft op het Concilie te Toronto gesproken. Vier jaren nadat dit Concilie gehouden was, maakte ik kennis met een jong geleerde te Genève, predikant van de kerk aldaar, tevens historicus, die toen reeds eenigen naam had als Calvin-kenners, Eugène Choisy, later gepromoveerd tot Doctor in de Theologie aan de Universiteit te Genève op de „Thèse: l'Etat Chrétien Calviniste à Genève au temps de Théodore de Bèze". Toen ik hem vertelde, dat ik gestudeerd had aan de Theologische school te Kampen, riep hij met enthousiasme uit: dan bent u dus een leerling van Bavinck! Of ik mij voelde! 't Gevolg was, dat ik met dezen geleerde in nadere relatie kwam, want ik moest en zou bij hem komen om met hem over mijn leermeester te spreken; zoo wilde hij het. Dien leermeester had hij te Toronto gehoord en niemand van alle de geleerden, dus van die bijna driehonderd mannen daar vergaderd, had zulk een machtig en heerlijk woord gesproken als mijn professor; „onze menschen" zouden zeggen: als „onze" Bavinck. Dat moet een heerlijk woord, een geweldig, een gloedvol, een overtuigend woord voor een gereformeerde, een Calvin-minnaar zijn geweest!

Het kort verslag zwijgt van dit alles!

Zoo was Bavinck!

Op deze zelfde Synode vertolkt Prof. Bavinck nog het woord door Dr. Matthews als afgevaardigde van de Presbyteriaanse kerk van Engeland gesproken; deze sprak o.a. het vertrouwen uit, dat onze Synode afgevaardigden zou zenden naar het Concilie van Glasgow.

Velen onzer zullen zich ook nog wel herinneren, hoe schitterend de rede was door Bavinck op de Synode van Amsterdam in 1908 ex tempore in het schonste en meest welluidend Engelsch gesproken ten antwoord op de redevoeringen der Engelsch sprekende afgevaardigden. In die dagen bereidde hij zich voor om voor de tweede maal naar Amerika te reizen. Ook hem was de eere te beurt gevallen eener uitnodiging tot het houden van de Stone-lesingen voor het jaar 1908, te Princeton, New-Jersey, U. S. A. Bij dezelfde gelegenheid hield hij nog verschillende lezingen en voordrachten, o.a. te Grand-Rapids, Holland, Chicago, Louisville en New-Brunswick, middelpunten van wetenschap, steden waar beroemde Universiteiten of zeer bekende Colleges zijn gevestigd te midden van de afstammelingen onzer broederen van Gereformeerde belijdenis, die vroeger of later waren verhuisd naar het land der vrijheid.

„Onze" Bavinck is nu niet meer! Zoolang het dag was, heeft hij met vele rijke gaven gewerkt en gebeden, opdat de dag welhaast mocht aanbreken, waarop eerst de ééne heilige algemeene christelijke kerk, nu nog voorwerp van ons geloof, als het lichaam van Christus haar vollen wasdom zal hebben bereikt.

Hij zelf is reeds verzameld tot de groote schare, die niemand tellen kan, uit alle natie en geslachten, en volken en talen.

Met eenige verandering neem ik het woord over, dat door Bavinck gesproken werd in herinnering